

USPOMENA NA MARIJANA

PREMIJERE

FESTIVALI Doživjela sam jedno nezaboravno kazališno razdoblje kad je vodstvo našega nacionalnog teatra preuzeo književnik i jedan od najplodnijih dramskih pisaca Marijan Matković. Od svojih najmlađih dana sa zanimanjem je pratio sve što se oko ove kazališne kuće događa.

OBLJETNICE

RAZGOVOR U srednjoškolskim danima, kao sedamnaestogodišnjak napisao je svoju prvu, vrlo zanimljivu dramu *Slučaj maturlanta Wagnera*, koju je izveo ansambl Hrvatskoga narodnog kazališta 1935. godine. U predstavi su sudjelovala istaknuta glumačka imena poput Ive Badalića, Mile Dimitrijevića, Janka Rakuše, Joze Laurenčića i Vjekoslava Africa.

GLAZBENI TEATAR

ESEJ

TEMAT

GAVRAN U PARIZU

IZ STRANIHA ČASOPISA Marijan Matković u sezoni 1949./50. postaje intendantom naše prve kazališne kuće, koju će voditi s mnogo znanja, ljubavi i entuzijazma. On se brinu o plasmu mladih, pružio je svoju pomoć i kod osnivanja Zagrebačkoga dramskog kazališta (danas Kazalište "Gavelle"), a vodio je računa o svakom članu svog kolektiva. U HNK je vratio dr. Branka Gavellu, Tita Strozjija, doveo je redatelja Vladu Habuneka i radio je i na povratku Lovre Matačića.

TEORIJA

IZ POVIJESTI

NOVE KNJIGE

DRAME

Pri osnivanju Zagrebačkoga dramskog kazališta popriličan broj mladih glumaca i redatelja napušta Hrvatsko narodno kazalište i pridružuje se novom ansamblu. To je učinila i Božena Kraljeva, ali kad je shvatila da je oko njezina angažmana u novi mladi teatar naglasak na kompletiranju ansambla sa starijim glumcima kao što su već angažirani Viktor Bek, Zvonimir Rogoz, Ivona Petri, Kraljeva odustaje od svoje namjere i obraća se intendantu Matkoviću s molbom da želi ostati u svom dosadašnjem kazalištu. Matković je, naravno, ispunio njezinu želju, držeći da Kraljeva treba biti i nagrađena za tu svoju gestu vjernosti i poslije duljeg razmišljanja pred-

ložio je izvedbu Josipa Kulundžića *Čovjek je dobar* (rujan 1953.) u kojoj bi Kraljeva zaigrala Slavenku, glavnu žensku ulogu. Režija je povjerena Titu Strozjiju, a scenografsko rješenje s dotad neviđenim efektima svjetla izvest će Aleksandar Augustinčić. U Ljubljani je predstava izvedena pod režijskom palicom Slavka Jana, a ulogu Slavenke dojmljivo je ostvarila Sava Severova. Prije započetih pokusa u Zagrebu, Matković, redatelj Strozji i scenograf Aleksandar Augustinčić posjetili su ljubljansku izvedbu.

Razgovor s redateljem Strozijem o postavi Kulundžićeve drame

Kad su Strozjija, redatelja drame, upitali za prihvaćanje režije *Čovjek je dobar*, odgovorio je da s izvedbom te drame izvršavamo jednu raniju obvezu.

"Držim potrebom, a i obvezom da izvedemo jedan novi komad suvremenog autora. Izbor je pao na Kulundžićevu dramu."

Josip Kulundžić jedan je od istaknutih dramskih autora između dvaju ratova a u užem smislu i zagrebački autor. Razvijao se pod uplivom američke suvremene drame i filma. Posve nov je kod njega pokušaj da u mrak svojih ranijih likova unese izvjesni optimizam.

Ideju drame autor je izrekao u naslovu *Čovjek je dobar*, a to će djelovati na koncepciju predstave. Ova ideja treba se očituati u preobrazbi Sonderführera u dobrog čovjeka, što zasjenjuje druga ideja: preobrazba glavne ženske uloge Slavenke iz neozbiljne, nemirne ljubavnice u majku. Ta ideja tijekom rada postala je dominantna za našu predstavu.

Ansambl Drame HNK-a svjestan je odgovornosti koju ulazi u sezonu: obraniti svojoj pozornici naziv prvog teatra u republici. I osebujnost glumačkih zadaća potakla je interprete na ozbiljan posao. Glumci u ovoj drami pokazuju se u novom svjetlu s osobinama kakvim ih do sada nismo vidjeli. Same osebujne uloge potakle su interprete na intenzivan rad.

Strozji upitan o ljubljanskoj predstavi odgovara: "Ljubljanska izvedba bila je za mene velik doživljaj. Režija Slavka Jana i kreacija Save Severove oživjeli su taj teški tekst. Akcenti naše izvedbe bit će mnogo jači. Mi nastojimo dramu približiti istinskom životu, posebno u stvarnim scenama koje su i prostorom igre odijeljene od vizije sjećanja."

Kolika želja za ostvarenjem jednoga umjetničkog cilja, kolika plemenita ambicija i entuzijazam, a rezultat?

Na premijeri u Zagrebu bila je prisutna i Anka Berus, član Savjeta Federacije. Poslije prvog dijela u stanci je pozvala k sebi intendanta Matkovića i napala ga na najgrublji način. Tijekom te večeri nitko nije doznao za taj konflikt. Poslije predstave Matković je obišao sve garderobe čestitajući sudionicima kao da se ništa nije dogodilo. Kulundžić se u tom razdoblju nalazio u fazi analize dobra i zla svojih kazališnih junaka. U drami je iznesena sudbina i jednog Sonderführera kojeg je tumačio Borivoj Šembera. Eksploziju je izazvalo autorovo dokazivanje dobrote, pretpostavlja se, u jednog zločinca.

Na pojavu Sonderführera objašnjenje daje dr. Zlatko Matetić: "U liku Sonderführera radi se o proturanju gledateljima notornog zločinca kako bi se dokazala Kulundžićeva teza da je čovjek u suštini dobar. Nas ne zanimaju mrvice dobrote u moru zla koje je činio. Nas može zanimati samo njegovo zlo i to njegovo zlo mora se suditi."

U kazalištu se na vrijeme doznalo da se za reprizu spremaju demonstracije i predstava se otkazala (za sva vremena).

Marijan Matković nas napušta. Odlazi čovjek koji je glumce iskreno volio, koji se za njih brinu, kome smo se uvijek mogli obratiti s punim povjerenjem. Jednom blistavom razdoblju došao je kraj.

Marijan Matković

U čemu je Matković pogriješio?

Želio je nagraditi Boženu Kraljevu za njezinu gestu vjernosti, pogotovo kad se vidjelo koliko glumaca napušta HNK. Kod podjela, redatelji su osjećali da im nedostaju glumci s kojima su godinama surađivali. Kulundžić je velik dio svojega kazališnog stvaralaštva posvetio Hrvatskom narodnom kazalištu kao pomoćni dramaturg, dramaturg, redatelj, pedagog. Naše kazalište izvođači u režiji Branka Gavelle njegovu dramu *Ponoć*, dalje dolazi na repertoar groteska *Škorpion* pa *Strast gospođe Malinske* i *Čovjek je dobar*, u kojoj razrađuje motiv borbe dobra i zla u čovjeku. Kulundžić je dobitnik i Demetrove nagrade.

Marijan Matković imao je najplemenitije namjere oko izvedbe jednoga Kulundžićeva komada, drame sceniskog umjetnika koji je godinama stvarao u Zagrebu i pridonosio uspjehu i razvitku hrvatskoga glumišta.

General i njegov lakrdijaš

Sedamnaest godina nakon odlaska Marijana Matkovića iz Hrvatskoga narodnog kazališta stavlja se na repertoar istoga kazališta njegov povijesni komad *General i njegov lakrdijaš*. Premijera je održana 14. veljače 1970.

PREMIJERE

FESTIVALI

OBLJETNICE

RAZGOVOR

GLAZBENI

TEATAR

ESEJ

TEMAT

GAVRAN U

PARIZU

IZ STRANIH

ČASOPISA

TEORIJA

IZ POVIJESTI

NOVE

KNJIGE

DRAME

Budući da nisam bila u mogućnosti nazočiti premijeri, došla sam na glavni pokus koji sam pratila iz jedne mezanin lože. Uskoro poslije mene stigao je i autor u društvu Miroslava Krleža.

Čim se otvorio zastor, ugledasmo Zrinskog u interpretaciji Tonka Lonze u donjem rublju, odnosno u nekom trikou koje me zapravo nije asociirao na donje rublje. (U predstavi EUROKAZA nesumnjivo bio bi gol.) Matković je u svom literarnom stvaralaštvu imao jednu generalnu liniju: humanizirati božanstva... skidati ih s Olimpa...

U toj drami Matković je obradio događaje koji su prethodili tragičnoj pogibiji Nikole Šubića Zrinskog.

Predstavu je režirao Mladen Škiljan. U glumačkoj podjeli stajala su mu na raspolaganju tri iznimna mlada prvaka: Tonko Lonza, Fabijan Šovagović i Ivo Serdar, kao i naš osebjuni karakterni glumac Lujo Galić. Tonko Lonza dao je dojmiv scenski lik Zrinskog, a iskreno priznanje zaslužila je cijela ekipa.

Zbunjenost dijela gledatelja pripisala se neadekvatnom kostimu Zrinskog (Zrinski u gaćama!), međutim, po mom mišljenju, treba se sjetiti da smo u 1970-oj i sućeljavamo se s novim vremenom. Približavalo se Hrvatsko proljeće i kotač vremena počeo se malo drugačije okretati.

Premijera je prošla u miru, ali na reprizi je nastao nered, publika je protestirala, točnije dio publike. Na reprizi je bio i veći broj političara, a došlo ih je i iz Beograda. Krleža mi je priopćio kako je prorektor Zagrebačkog sveučilišta Ivanu Zvonimiru Čičku predbacio ponašanje studenata na Matkovićevoj predstavi:

“Padate u sevдах na operi *Nikola Šubić Zrinski* po Badalićevu libretu, koji je prepjev drame Nijemca Theodora Körnera *Zriny* u kojem su Hrvati prikazani kao austrijski podanici. A kad jedan naš autor napiše ljudsku dramu o Zrinskom, samo što niste razbili kazalište.”

Redatelj Mladen Škiljan pokušao je smiriti strasti. Izašao je pred zastor i predložio dijalog na licu mjesta. Tada se publika smirila i predstava se nastavila. Ali čim su odigrali jednu scenu, galama je opet počela. Potom se Fabijan Šovagović upleo u diskusiju s galamdžijama. Predstava je s mukom privedena kraju, ali nije se mogla održati na repertoaru. Marijan Matković opet je morao doživjeti veliku nepravdu i razočaranje.

Pedeset je godina prošlo od izvedbe prve drame Marijana Matkovića *Slučaj maturanata Wagnera* i Hrvatsko narodno kazalište u koprodukciji s Dramskim kazalištem “Gavella” u režiji Petra Šarčevića priređuju jubilarnu izvedbu drame *Na kraju puta* iz ciklusa *Igra oko smrti* u kojoj je obrađeno vrijeme od tridesetih godina do kraja Drugoga svjetskog rata i gdje se kreću lica iz zagrebačke intelektualne sredine u godinama iskušenja, straha, izdajstva i herojstva. Predstava je izvedena u oba spomenuta teatra.

Bila sam prisutna na predstavi u Hrvatskom narodnom kazalištu. Pljeskala sam dugo toj uspjevnoj izvedbi i čekala slavjenika Marijana Matkovića da se pojavi na pozornici. On to nije učinio. Na izlasku iz teatra doznah od Vlade Habuneka da je Marijan na smrt bolestan. Duboko potresena vraćala sam se kući i na zagrebačkim ulicama na svakom koraku susretala se s plakatima: Marijan Matković, *Na kraju puta*. Na kraju puta, na kraju puta? Zar je Marijan doista na kraju puta???

Marijan Radmilović, tadašnji intendant HNK-a, plemenit i human čovjek, stigao je pred večer na dan izvedbe u bolnicu, autom, u pratnji liječnika, da povedu Marijana Matkovića na predstavu.

Marijan Matković iskreno se obradovao svom pažljivom kolegici i počeo se spremati na odlazak u kazalište. Odjednom, pogled mu je odlutao nekamo daleko, prestao se oblačiti i jedva čujnim glasom prošaptao je: “Marijane, hvala ti od srca, ali ne mogu... nisam u staju... nisam sposoban... znaj, vrlo sam nesretan...”

Marijan Matković umire 31. srpnja 1985. godine.

Čuvam jedno drago pismo koje mi je napisao povodom moje kazališne proslave.

Draga Gerika,

proslave glumačkih jubileja u prvom su redu, dakako, svečane prigode na kojima se iskazuju javno zahvalnosti i društvena priznanja slavjenicima. Pa ipak, njihov se smisao ne iscrpljuje samo u tome. Kao proslave određenog kazališnog datuma takvi su jubileji povodi da kao iz nepresušnog izvora poteče lanac uspomena kod svih onih koji su bili sudionici epohe u kojoj se ostvarila umjetnost slavjenika.

Upravo zato ne mogu a da baš danas u sjećanju ne uskrisim onaj davni čas, kada mi je Tito Strozzi oduševljeno – kako je to samo on umio – govorio o mladom nepoznatom talentu što ga je otkrio u Somboru. U tim prvim poratnim godinama, Vi ste u nizu uloga, od one u Oluji počevši, potvrđivali pred zagrebačkom publikom njegov sud, a da ste svoje prve spontane aplauze doživjeli u vrijeme kada sam ne samo srcem nego i službom bio vezan uz Vaše kazalište – ispunjava me još i danas naročitim zadovoljstvom.

Još jednom sretno, draga Gerika! Sa štovanjem Vaš davni intendant

13.12.1980. Marijan Matković